

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
toimitteita
6

Helsinki 1983

ISBN 951-95402-6-1

Helsingin Paino Oy

Erkki Rautvuori

VIIPURIN SUOMALAISEN LYSEON VAIHEILTA*

Yhtä ja toista vuosikertomusten kertomaa

Koulumme historiasta on olemassa verraten paljon painoasun nähnyttä tietoutta. On kaksi muistelmateosta vuosilta 1916 ja 1946, koulun opettaja- ja oppilasmatrikkeli vuodelta 1955 sekä kolme pienempää muistelmavihkoa vuosilta 1965, 1969 ja 1974. Erityisesti matrikkeliteokseen sisältyvä Alpo Salmelan kirjoittama 40-sivuinen historiikki on sopivaa luettavaa sille, joka haluaa saada suppeahkon ja selkeän kuvan koulun historiasta. Mainitsemastani aineiston runsaudesta huolimatta aion tässäkin tuoda esille tätä koulumme historiikkia. Teen sen kahdestakin syystä. Ensiksikin on hyvä kerrata asioita, joista on aikanaan lukenut, mutta jotka ovat päässeet unohtumaan. Lisäksi eihän koko muistelmamateriaali ole ollut jokaisen kuulijan luettavissakaan.

Toiseksi aion tuoda esille joitain yksityiskohtia, joita en ole huomannut olleen esillä muistelmateoksissa. Pääasiassa on kuitenkin tarkoitukseni pitäytyä koulun stipendirahastojen syntyyn.

Rehtori Hugo Zilliacuksen laatimassa kertomuksessa Viipurin viisiluokkaisesta Alkeiskoulusta lukuvuosilta 1889–90 ja 1890–91 alkulauseessa sanotaan: Keisarillisen Majesteetin armollinen kirje 28.1.1891 määrää, ”että Viipurin 5-luokkainen Alkeiskoulu on muutettava Reaalilyseoksi jo ensi lukuvuodesta alkaen siten, että Reaalilyseo alkaa toimintansa ensimmäisellä luokalla 1 p:nä tulevata syyskuuta, jolloin nykyisen Alkeiskoulun I:n luokka lakkautetaan.”

Näin Alkeiskoulu, joka oli jatkoa v. 1874 perustetulle 4-luokkaiselle Reaalikoululle, muuttui vähitellen vuosi vuodelta 8-luokkaiseksi Reaalilyseoksi. Lukuvuoden 1901–02 vuosikertomus herättää huomiota laajuudellaan. Se sisältää näet peräti 140 sivua. Varsinainen vuosikertomus käsittelee kuitenkin vain 31 sivua ja muu osa 109 sivua on Lauri Pohjalan kirjoitusta ”Vietämmekö sabattia vai sunnuntaita.” Tämä asiantila selittyy sillä,

* Esitelmä Viipurin Realikkojen rukkasillassa 20.11.1981.

että opettajilla oli oikeus julkaista tieteellisiä kirjoituksia vuosikertomusten yhteydessä.

Zilliacus erosi rehtorin toimesta 1.8.1903 ja uudeksi rehtoriksi tullut Lauri Pohjala laati ensimmäisen vuosikertomuksensa lukuvuodelta 1903–04. Tästä käy ilmi mm. silloista familiääristä kouluelämää kuvaava seikka, että koko koulu opettajien perheiden kanssa teki yhteisen huviretken 16.9. kauppaneuvos W. Hackmanin omistamalle Herttualan tilalle. Perillä oli urheilua ja erilaisia kilpailuja. Vieraanvaraisuuden mainitaan olleen runsasta. Näitä syysretkiä tehtiin vuosittain, esim. lukuvuoden 1905–06 vuosikertomuksessa mainitaan, että tehtiin **tavanmukainen** syysretki Herttualan tilalle. Tämän lisäksi tehtiin talvella yhteinen hiihtoretki Häyryn tilalle Papulaan.

Vuoden 1904–05 vuosikertomuksessa Lauri Pohjala kirjoittaa: ”Kuluvana lukuvuotena on reaalilyseolla ollut onni saada lahjoituksena vastaanottaa ensimmäinen stipendirahasto. Koska kaikkien suosima koulun entinen rehtori Hugo Zilliacus 7 p:nä viime marraskuuta täytti 60 vuotta, halusivat hänen nykyiset ja entiset oppilaansa sekä hänen opettajatoverinsa tämän merkkipäivän johdosta koota stipendirahaston, joka vastaisinakin aikoina tulisi tässä koulussa muistuttamaan sen ensimmäistä johtajaa. Rahankeräyksen pani alulle reaalilyseon toverikunta.” Pohjarahaston määrä oli 703,20 mk. Zilliacus itse sai antaa stipendien jako-ohjeet. Hän määräsi, että pääoma on ensin kartutettava 1500 markkaan, jolloin koroista käytetään 50 mk yhdeksi stipendiksi. Kun pääoma on 2500 mk, jaetaan kaksi stipendiä. Opettajakunta määrää stipendit toverikunnan mieltä kuulusteltuaan, mutta ilman edelläkäypää hakemusta.

Rahasto kasvoi pikku hiljaa kolme vuotta, jolloin se saavutti vuoden 1907 päättyessä 1535 markan 7 pennin määrän. Ensimmäinen stipendi jaettiin kuitenkin vasta lukuvuoden 1909–10 päättyessä ja sen sai Oskari Autio.

Vuosisadan alkuvuosien muista asioista voidaan mainita, että lukuvuoden 1906–07 vuosikertomuksen liitteenä oli Solmu Nyströmin 48-sivuinen kirjoitus ”Saksankielen alkeiskirjan luonnos”, jota oppikirjaa monen monet vuosiluokat ovat päähänsä pöntänneet. Kolme vuotta myöhemmin vastaavanlaisena liitteenä oli J.E. Aron 34-sivuinen kirjoitus ”Piirteitä päiväkorrennoisten (Ephemeridae) elämäntavoista ja kehityksestä”.

Koulu kaipasi kipeästi vahvistusta stipendivaroihinsa. Kahden vuoden kuluttua eli lukuvuonna 1912–13 koulu saikin kaksi uutta stipendirahastoa. Toinen näistä sai nimekseen ”Kauppaneuvos Juho Lallukan stipendirahasto”, ja sen alkupääoma koostui siten, että Lallukka-vainajan haudalle laskettavien seppelien asemasta muutamit hänen ystävänsä ja tuttavansa päättivät koota vastaavat varat stipendirahastoksi jollekin Viipurin suomalaiselle koululle. Näin kertyneet varat 1725 mk annettiin Reaalilyseolle. Sääntöjen mukaan rahasto oli ensin kartutettava 2000 mk:n suuruiseksi,

jonka jälkeen korot on jaettava opettajakunnan harkinnan mukaan varattomille hyväkäytöksisille oppilaille.

Toisen rahaston nimeksi tuli Leo Mechelinin stipendirahasto. Pohjava-roiksi tälle rahastolle lahjoitti Viipurin Nuorsuomalainen Yhdistys senaatori Leo Mechelinin hautauspäivänä 2.2.1914 jäsenten keskuudestaan keräämät 105 mk. Tämänkin rahaston oli määrä karttua ainakin 2000 markaksi, ennen kuin korkovaroista voitiin jakaa stipendejä. Ne oli tarkoitus antaa koulun kolmen ylimmän luokan joillekin varattomille oppilaille, jotka ovat hankkineet sellaisia tietoja, joiden avulla voivat kehittyä tulevaa kansalais-elämää varten.

Samassa vuosikertomuksessa kerrotaan mm., että ”koulun spriikokoelma on uudelleen järjestetty ja käsittää nykyään 138 numeroa”. Järjestäjä lienee ollut lehtori J.E.Aro. Aloitettaessa lukuvuotta 1914–15 oli I maailmansota syttynyt ja koulu oli otettu sotilasmajoitukseen. Suunnitelmien mukaan syyslukukauden olisi pitänyt päästä alkamaan syyskuun 21. päivänä, mutta majoitus jatkui. Niinpä koulu joutui väliaikaisesti toimimaan 5.10. alkaen Uuden Yhteiskoulun huoneistossa, jolloin koulutyötä tehtiin klo 11–13 ja 16–18. Sitten kaupunkin viranomaiset ryhtyivät vuokraamaan yksityisiltä talonmistajilta asuntoja sotilaille, ja kun koulussa oli toimeenpantu desifisointi ja puhdistus, koulutyö voitiin aloittaa omassa koulussa 2.11.14. Mutta vasta seuraavana kesänä saatiin sotilasmajoituksen koululle aiheuttamat vauriot korjatuiksi.

Näemme, että historia toistaa itseään, kun muistamme, että myös II maailmansodan jälkeen koulu joutui Helsinkiin muutettuaan aluksi toimimaan toisen koulun suojissa vuorolukua lukien.

Lukukautta 1914 aloitettaessa tapahtui muitakin muutoksia. Koulun nimi vaihtui ja tuli olemaan ”Viipurin suomalainen lyseo”. Tämä johtui siitä, että poikakoulujen perusmuodoksi tuli linjakoinen lyseo, jossa viisi alinta luokkaa muodosti keskikoulun ja kolme ylintä luokkaa klassilliseen ja reaaliastoon jakautuneina valmistivat oppilaita korkeakouluihin. Näille linjakoisille kouluille annettiin yleisnimi lyseo.

Lukusuunnitelmassa tapahtui sellainen muutos, että venäjän kielen tuntimäärää lisättiin, jolloin tunteja eräissä muissa aineissa jouduttiin vähentämään. Esimerkiksi VII luokalla oli määrätty käytettäväksi historian kolmesta viikkotunnista kaksi Venäjän historian kertaamiseen venäjän kielellä, joten varsinaiseen yleishistoriaan jäi vain yksi viikkotunti. ”Ainoastaan piirustus ja muovailu on se onnellisessa asemassa oleva aine, jonka on katsottu tarvitsevan tuntuvammin lisätunteja entiseen verrattuna”, kirjoittaa Lauri Pohjala vuosikertomuksessaan. Samasta vuosikertomuksesta käy ilmi, että Ossian Nordenswan on valittu vararehtoriksi ja että voimistelunopettaja Pekka Roiha on saanut 15 vuoden palveluksesta kolmannen

palkkion korotuksen 1000 mk vuodessa ja piirustuksenopettaja Rurik Lindqvist 10 vuoden palveluksesta toisen korotuksen 280 mk vuodessa.

Lukuvuotta 1915–16 kuvaava vuosikertomus toteaa heti aluksi, että lukuvuosi on merkkipuosi, sillä lukuvuoden päättyessä on opisto toiminut lyseona neljännesvuosisadan. Koulun historiikka selostetaan 15 sivun verran. Sen ajan vuosikertomukset olivat nykyisiä paljonkin laajemmat ja siten historioitsijalle antoisat. Esimerkiksi mainittu kertomus käsitti 151 sivua. On ehkä mielenkiintoista todeta, minkälaisia asioita siihen aikaan kertomuksiin sisällytettiin.

Lukukausimaksuista mainitaan, että vuodesta 1872 on lyseoissa lukukausimaksu ollut 20 mk ja pyrkimys koko maassa on käynyt siihen suuntaan, että tämäkin maksu alennettaisiin tai kokonaan poistettaisiin. Mutta toivomusten sijalle tulikin tuntuva korotus. Lukukausimaksu näet nousi 30 markkaan ja seuraavana lukuvuonna maksu oli oleva lukioluokilla 60 mk. Toivotaan, että toimenpide on ohimenevää laatua. Kuten hyvin saatamme arvata, toivomus ei toteutunut.

Koulun historiikkiin liittyy myös opettajiston luettelo kuluneen 25 vuoden ajalta. Sanotaan: ”Koulun entisiä ja nykyisiä jäseniä huvittanee saada myöskin yleissilmäys siitä, kuinka opetus eri aineissa on vuosien kuluessa ollut jaettuna opettajien kesken.” Tämä osa vei kertomuksesta 24 sivua ja lukusuunnitelmien käsittely 12 sivua. Tavanmukaisina myös nykyään esiintyvänä asioina mainittakoon opettaja- ja oppilasluettelot, työjärjestys ja lukusuunnitelma, luettelo käytetyistä oppikirjoista, kirjasto, opetusvälineet ja kokoelmat. Ylioppilastutkintoa selostetaan melko tarkkaan. Mainitaan kokelaiden nimet ja äänimäärät erikseen kirjallisissa ja suullisissa tutkinnoissa ja lisäksi kertomuksessa on lueteltu kaikki ylioppilastutkinnon tehtävät. Nämä ovatkin vieneet 13 sivua.

Erikoista on myös, että kertomukseen on otettu jäljennöksenä lukuvuoden aikana Koulutoimen ylihallitukselta rehtorinvirastolle saapuneet kirjeet, mikä on vienyt 17 sivua. Oppilaista on tehty monenlaisia tilastoja. Iästä tiedetään eri luokilta keski-ikä sekä vanhimman ja nuorimman ikä. Äidinkielenä käy selville, että se on yhdeksällä ruotsi, yhdellä muu kieli ja muilla suomi. Kotipaikkana on 180:llä Viipuri, vähemmän kuin 100 km Viipurista 165:llä ja yli 100 km 10:llä. Oppilaita on yhteensä 355. Vanhempien säädystä todetaan, että suurin osa 212 on pikkuliikkeiden harjoittajia ja palvelusmiehiä. Seuraavana vuonna on tehty tilastollinen tutkimus, josta ilmenevät mm. oppilaiden asunto-olot, koulutyön valmistukseen käytetty aika, oppilaiden ylösnousu- ja maatapanoajat ja oppilaiden terveydentila.

Opettajien palkankorotukset näyttävät olleen maininnanarvoisia asioita. O.J.Brummer on saanut 5 vuoden palveluksesta vuotuista palkkion korotusta 1000 mk, ortodoksiopettajat Sandra Sobolew ja Nikolai Wasiljev 10

vuoden palveluksesta 42 mk 50 p ja Solmu Nyström sekä Lauri Pohjala 15 vuoden palveluksesta 1000 mk. Stipendirahastoista on luonnollisesti myös selvitykset. ”Koululla oli onni saada 5000 mk entiseltä oppilaalta liike-mies Vilho Sobolewilta stipendirahaston perustamiseksi varattomien oppilaiden lukukausimaksujen suorittamiseen.” Tämä oli sangen huomattava lahjoitus, sillä koulun stipendirahastot kasvoivat kertaheitolla yli 100 %. Aikaisempien rahastojen yhteismäärä oli näet vain 4048 mk 25 p. Ainoa stipendi, mikä voitiin jakaa, oli edelleenkin vain Zilliacuksen rahastosta annettava 50 mk, sillä muut rahastot eivät olleet kasvaneet vielä niihin määriin, jotka olisivat oikeuttaneet korkovaroista jakamaan stipendejä. Lukuvuosi 1916–17 on merkkivuosi sekä koulun että myös koko maamme historiassa. Tätä todistaa jo vuosikertomuksen paksuus. Sisältäähän se peräti 193 sivua. Liitteenä on vielä J.E.Aron kirjoitus ”Kasvifysiologisia kokeita”, joita esitellään 88 eri koetta. Sivuja näistä kertyi 41.

Vuosikertomuksen esipuheessa Lauri Pohjala ottaa esille vuoden 1917 maaliskuun 20. päivän julistuskirjan Suomen itsemääräämisoikeuden palauttamisesta ja mainitsee: ”Kuluneen lukuvuoden suuret maailmanhistorialliset tapahtumat eivät ole voineet mennä menojaan jättämättä jälkiä myöskin Suomen oppikoulujen toimintaan. Kun Venäjän jättiläiskansa ”oli heittänyt hartioitansa itsevaltiuden ja virkavallan sorron, ei ollut sitä suomalaista sydäntä, joka ei olisi mukana iloinnut tästä vapauden suuresta voitosta. Se riemu tuntui aivan koulun penkille asti. Tämä riemuntunne puhkesikin hyvin välittömällä tavalla esille voimakkaisiin eläköönhuutoihin, kun maaliskuun 21. päivän aamuna allekirjoittanut oli kokoontuneille oppilaille lukenut osia julistuskirjan sisällyksestä, selittänyt sen merkitystä meidän maallemme”.

Myös opettajakunta ryhtyi toimenpiteisiin ja lähetti Koulutoimen Ylihallitukselle kirjelmän, jossa pyydettiin mm. venäjän kielen tuntimäärän vähentämistä ja venäjän kielellä tapahtuvan Venäjän historian opetuksen lopettamista. Vuosikertomus antaa erityisen maininnan (36 sivua) sille muistojuhlalle, jonka Viipurin Reaalikoulun, Alkeiskoulun ja Reaalilyseon entiset oppilaat panivat toimeen joulukuun 16. päivänä 1916 sen johdosta, että syyskuun 1. päivänä oli kulunut ”ummelleen” 25 vuotta siitä, kun Viipurin Suomalainen Reaalilyseo aloitti toimintansa.

Selostuksessa mainitaan juhlan valmisteluista, jotka aloitettiin jo keväällä 1915, kuvataan itse juhlaa ja otetaan mukaan kahdesta sanomalehdestä juhlan johdosta laaditut kirjoitukset. Myös kaikki puheet on kokonaisuudessaan otettu vuosikertomukseen. Tässä esityksessäni ei ole mahdollista kuvata tarkemmin tätä toverillista, riemukasta ja innostavaa juhlaa. Mainittakoon vain, että entisiä oppilaita oli kerääntynyt kaikkialta Suomen puolilta, aina Tornion jokilaaksosta ja Suomussalmelta, jopa kaukaa Etelä-

Venäjältäkin. Juhla alkoi jumalanpalveluksella kaupungin kirkossa ja jatkui koulutalossa, jossa mm. toverikunnan torvisoittokunta kajahutti ilmoille juhlatunnelmaa nostattavia säveleitä. Puheita pidettiin ja eri koulujen edustajat esittivät tervehdyksensä ja onnittelunsa. Myös Viipurilainen Osa-kunta esitti tervehdyksensä.

Selostus jatkuu: ”tuntia myöhemmin eli klo 5 i.p. kokoontuivat juhla-vieraat yhteisille päivällisille Viipurin Raatihuoneelle, joka täyttyi ääriään myöten ja jossa juhلاميeli kohosi korkeimmillensa päästään täysiin oikeuksiinsa myös karjalaisen luonteen ja hilpeyden, avomielisyyden ja sydämellisyyden. ”Pidettiin jälleen virallisia ja epävirallisia puheita, tilapäiskuoro kajautteli lauluja ja opettajia kannettiin kultatuoleissa ympäri salia. Oppilaiden hartaista pyynnöistä Pölö jakeli ”luunappeja”. Sanomalehdissä oli riemukkaat kuvaukset juhlasta. Tämä 25-vuotisjuhla jätti myös pysyvät muistot koulun historiaan. Juhlissa sai näet alkunsa neljä uutta stipendirahastoa. Tunnetuin näistä on Rukkasrahasto. Sen syntyhistoriikki lienee useimmille tuttu, mutta olen huomannut, että kaikki eivät sitä kuitenkaan tunne. Rahaston lahjakirjassa on kertomus sen synnystä. Kerrottakoon se

”Rukkasluokka” perunaretkellä 11.9.1907. Vasemmalta lukien Anton Olai Basilier, Kaarle Pääkkönen takanaan Oskar Valkeapää, Pekka Muje, Juhani Viiste (ent. Vikstedt), vahtimestari Juho Sallinen, Pekka Kääpä, seisomassa Aappo Hämäläinen, Väinö Tuuri, Kosti Pajari, Väinö Lumme, Julius Vuoma (ent. Vesterlund), Roope Kärki. Realikkojen arkisto.

tässä aivan lyhyesti. Alku tapahtui jo v. 1905, jolloin rehtorina toimi ankaran järjestyksen mies Lauri Pohjala. Hän vaati, että järjestäjien oli asetettava käytävässä kalossit riviin ennen tuntien alkua. Silloinen V lk hankki pitkävartiset rukkaset, joilla järjestäjä ryhtyi panemaan kalosseja riviin. Mutta heti alkuun rehtori takavarikoi rukkaset eikä luovuttanut niitä takaisin ennen kuin koulun 25-vuotisjuhlassa. Pojat päättivät silloin myydä huutokaupalla nämä muistoistarikkaat rukkaset ja perustaa näin saaduilla rahoilla stipendirahaston. Korkeimman tarjouksen – 5000 mk silloista rahaa – teki kauppias, myöhemmin konsulimme Etelä-Amerikassa Kalle Grönroos, joka sittemmin muutti nimensä Aaproksi. Hän lahjoitti rukkaset jälleen koululle ja ehdotti, että ne huutokaupattaisiin edelleen joka vuosi stipendirahaston kartuttamiseksi. Tämän mukaisesti laadittiin säännöt ja näin syntyi Rukkasrahasto.

Koulumuistojen innoittamina päättivät juhlaan saapuneet Alkeiskoulun oppilaat perustaa ”Alkeiskoulun stipendirahaston Rehtori Hugo Zilliacuksen muistoksi” ja keräsivät keskuudestaan sitä varten rahaa 2565 mk. Samanlainen ajatus heräsi myös vuonna 1897 Realilyseon I luokalle sisäänkirjoittujen oppilaiden keskuudessa. He keräsivät keskuudessaan 1000 mk koululle lahjoitettavaksi ja toivoivat, että nämä rahat säilytetään ja hoidetaan erityisenä ”1897-vuoden oppilaiden stipendirahastona”.

Neljäntenä 25-vuotisjuhlassa perustettuna rahastona oli ”Lehtori Ossian Nordenswanin stipendirahasto”, jonka perusti Frans Edvard Katras, innokas torvimuusikko. Hän lahjoitti tarkoitukseen 3000 mk ja halusi antaa rahastolle lehtori Nordenswanin nimen, koska tämä ollessaan toverikunnan kuraattorina tehokkaalla tavalla vaikutti koulun torvisoittokunnan perustamiseen. Muut stipendirahastot oli perustettu pääasiassa varattomien ja vähävaraisten oppilaiden auttamiseksi, mutta Nordenswanin rahaston korot lahjoittaja toivoi käytettävän oppilaiden soitannollisten harrastusten elvyttämiseksi.

Vuosikertomuksesta käy ilmi, että samana syksynä 1916 koulun toverikunta oli myös perustanut stipendirahaston, jonka pohjarahaksi se oli luovuttanut varoistaan 100 mk. Sääntöjen mukaan ”rahaston kartuttamiseksi on sille luovutettava vähintään 20 % jokaisen V.S.L.T:n eli Viipurin Suomalaisen lyseon toverikunnan järjestämän juhlan puhtaasta voitosta”. Stipendin saajien ehtona oli, että nämä olivat innokkaasti toimineet toverikunnan hyväksi.

Juhlan jälkeisenä päivänä oli tarkoitus juhlasaatossa käydä kukilla koristamassa entisten opettajien haudat, mutta huonon sään vuoksi tästä tuumasta oli luovuttava. Seppeleitä varten kerätyt rahat 500 mk luovutettiin koululle johonkin stipendirahastoon liitettäväksi. Näin juhlan yhteydessä tehdyt lahjoitukset tekivät yhteensä 12065 mk.

Tuli lukuvuosi 1917–18. Me kaikkihan tiedämme ne kohtalon vaiheet, jotka silloin maassamme vallitsivat. Koulutyö keskeytyi pitkäksi ajaksi. Niinpä tätä lukuvuotta koskevaa vuosikertomustakaan ei ilmestynyt. Seuraava kertomus, joka oli Lauri Pohjalan tekemistä viimeinen, käsitti myös lukuvuoden 1918–19. Kertomuksen esipuheesta käy ilmi, että käsikirjoitus oli kyllä valmis syksyllä 1918, mutta kirjoittajan esityksestä kouluhallitus hyväksyi valtionvarojen säästämiseksi, että kertomusta ei paineta, vaan se yhdistetään seuraavan vuoden kertomukseen.

Tämän kaksoisvuosikertomuksen alussa kuvataan 23:lla sivulla vapaus-sodan aikaa ja opettajien sekä oppilaiden osallistumista siihen. Sivumennen mainittakoon, että myös naapurikoulun Klassillisen lyseon vastaavassa vuosikertomuksessa koulun rehtori Antti Helander kuvaa 20:llä sivulla vapaussodan aikaa. Tämä kuvaus on melko väkevästi kaunokirjallinen, jossa vilahtelee sellaisia termejä kuin ”punikit”, ”roskaväki”, ”ryssät”, ”svaboda” ja ”miesrähä”.

Rukkasrahaston kartuttamisesta voidaan mainita, että konsuli Kalle Grönroos lahjoitti sille kesällä 1918 1000 mk niistä rahoista, jotka hänelle olisivat langenneet palkkiona Viipurin Sotilaspiirin Esikunnan päällikkönä.

Erikoisuutena mainittakoon, että saman vuoden rukkashuutokaupassa arkkitehti Vietti Nykänen maksoi huutonsa antamalla rahastolle yhden KOP:n osakkeen n:o 69706 nimellisarvoltaan 200 mk. Tätä osaketta ei kirjanpidossa liitetty pääomaan markkamääräisenä, mutta sen vuotuinen osinko kyllä otettiin kirjanpitoon tulona. Tästä syystä joka vuosikertomuksessa vuosi vuoden jälkeen oli stipendirahastojen selostuksen lopussa va-kiolause ”sitä paitsi Rukkasrahasto omistaa yhden Kansallis-Osake-Pankin osakkeen”. Tämänhän muistamme itsekukin omista vuosikertomuksistamme. Lukuvuoden 1919–20 vuosikertomuksen oli laatinut Pohjalan jälkeen rehtoriksi tullut Ossian Nordenswan. Stipendirahastoista mainitaan, että Rukkasrahasto sai huutokauppatuloina 2010 mk ja sen lisäksi vielä 300 mk:n vekselin, mikä 3 kuukauden kuluttua lunastettiin. Vekselin asettaja oli A. A. Niskala ja hyväksyjä Vilho Sobolew. Kyseenä olevana lukuvuonna koulu sai jälleen uuden rahaston nimeltään Piirustussalin stipendirahasto. Tämän perusti vuoden 1920 VI lk. Rahasto sai alkunsa kolmesta viiden pennin lantista ja lahjakirjassa kuvataan humoristisesti perustamiseen liittyviä alkutoimia. Kun rahasto on karttunut 1000 markaksi, oli korot sääntöjen mukaan jaettava piirustusta harrastaville toverikuntaluokkien oppilaille. Vaatimaton alku 89 mk nousi seuraavana lukuvuotena 877 markkaan sen johdosta, että keskiluokkien pojat kokosivat voimistelunäytöksellään varoja rahastolle. Näin olemme tulleet itsenäisyytemme alkuvuosiin ja siihen aikaan, josta meillä itsekullakin alkaa olla omakohtaisiakin muistoja. Tästä syystä ja käytettävissäni olevan ajankin jo ylittäen koetan vain luettelomaisesti käydä läpi ajan Helsinkiin muuttoon saakka.

Piirustussalin stipendirahaston perustajat, VI luokka kevätlukukaudella 1920. Vasemmalta 1. rivissä Eino Parikka, Paul Laine, Väinö Kirves, 2. rivissä Viljo Nissilä, Toivo Löyskä, Toivo Rautavaara, August Ruoho (ent. Grön), 3. rivissä Kaarlo (Kalle) Koistinen, Veikko Luonteri, Jonne Jahnukainen, Eino Sikanen, Toivo Kopperi, Viljam Olavi Salmi, 4. rivissä Sulo Enkiö (ent. Enqvist), Viljami Lappalainen, Aleksanteri Sarala (ent. Solntsev), Aarne Railo, Robert Peusa, Erkki Tamminen, Kuvalaina Viljo Nissilältä.

Lukuvuoden 1921–22 lopulla toukokuussa paljastettiin vapaussodan sankarien muistotaulu koulun juhlasalin seinällä. Omaisille jaettiin julkaisu, jossa oli kuvattu sankarivainajien kasvopiirteet ja selostettu lyhyesti heidän elämäntarinansa. Taulussa oli 29 nimeä. Taulu jäi Talvisodan melskeissä Viipuriin, mutta yhdistyksemme toimesta siitä valmistettiin jäljennös, joka on jatkajakoulun seinällä. Koulu aloitti lukuvuoden 1923–24 uusissa suojissa eli entisen Venäläisen realilyseon rakennuksessa. Vihkiäisjuhlallisuudet pidettiin kevätlukukauden alkaessa 14.1.24. Illalla oli juhlaillalliset Pyöreässä tornissa. Juhlan yhteydessä entiset oppilaat perustivat ”Muistojen rahaston”, jota voivat kartuttaa vain ne entiset oppilaat, jotka koulunsa päätettyään ovat vaeltaneet elämänsä tiellä 25 vuotta eteenpäin.

Samana lukuvuonna joulukuussa kuoli luunappien antajana tunnettu lehtori Pölö Olsoni. Lukuvuoden 1924–25 päättyessä jäi eläkkeelle koulun vanhin opettaja Uno Ivar Hirn 73-vuotiaana. Hän toimi opettajana yhtäjaksoisesti Alkeiskoulun ajoilta alkaen vuodesta 1887. Ajankuvana en malta olla kertomatta Klassillisen lyseon vuosikertomuksessa ollutta mai-

nintaa, jonka mukaan lehtori V.J.Saarialho ja Normaalilyseon lehtori Toivo Valtavuo ”ovat tämänkin lukuvuoden olleet vaihdoksissa asuntopulan tähden”.

Lukuvuonna 1926–27 perustettiin rehtori Aaro Markkasen aloitteesta uusi rahasto nimellä ”Viipurin Suomalaisen lyseon oppilaiden stipendirahasto”. Rahastoa kartutetaan siten, että kukin oppilas vapaaehtoisesti maksaa lukukausittain rahastoon yhden markan. Pohjarahastoksi tuli 3700 mk.

Vuosikertomuksessa lukuvuodelta 1927–28 on maininta. ”Helmikuun 5 p:nä illalla levisi surusanoma, että Viipurin suomalaisen lyseon maantiedon ja luonnonhistorian vanhempi lehtori, fil.maisteri Johan Emil Aro oli päivällä joutunut auto-onnettomuuden uhriksi ja siitä aiheutuneen sisäisen verenvuodon vaikutuksesta muutti illalla manan majoille.”.

Seuraavan lukuvuoden 1928–29 aikana puolestaan Johan Emil Sivori myös muutti manan majoille. Hän oli musiikin opettaja vuodesta 1911.–Jälleen tekee mieli tehdä pieni syrjähyppy ja vilkaista Sortavalan Tyttökoulun vuosikertomusta. Siellä esiintyy näet termi, jota en ole muualla havainnut. Luokan oppilaiden nimiluettelon perässä on otsake ”Jäänyt tai jääneet lepäämään”. En osannut tulkita sitä muulla tavalla kuin, että se tarkoittaa luokalle jääneitä.

Lukuvuoden 1929–30 alkaessa erosi vararehtori O.J.Brummer koulusta ja uudeksi vararehtoriksi tuli P.J.Tirkkonen. Koulun silloinen vanhin opettaja Pekka Roiha jäi eläkkeelle opetettuaan voimistelua ja terveysoppia 31 vuotta. Lukuvuoden 1930–31 oppilaitos aloitti kaksoislyseona. Luokkia oli 22 ja oppilaita 701. Musiikillista toimeliaisuutta osoittaa se, että toiminnassa oli 80-jäseninen kuoro ja alaluokkien oppilaista muodostettu 150-jäseninen kuoro. Stipendirahastojen määrä oli 12 ja niiden yhteinen summa 82072 mk. Vertauksen vuoksi mainittakoon vastaava luku Viipurin muista oppikouluista suuruusjärjestyksessä: Realikoulu, Maanviljelys- ja kauppalýseo 268100 mk, Vanha yhteiskoulu 192300 mk, Ruotsalainen lyseo 169400 mk, Klassillinen lyseo 105100 mk, Tyttölyseo 94300 mk, Ruotsalainen tyttökoulu 46800 mk, Uusi yhteiskoulu 39100 mk ja Tyttökoulu 22200 mk. Koulumme oli siis suuruudeltaan keskivaiheilla. Seuraavana lukuvuonna J.P.Tirkkonen kuoli lokakuussa ja vararehtoriksi tuli Aarne Vartiainen.

Aloitettaessa lukuvuotta 1932–33, jolloin oppilasluku saavutti maksiminsa 727 oppilasta, koululla oli syytä tuntea ylpeyttä. Los Angelesin olympialaisissa kesällä 1932 koulun VIII A-luokan oppilas Einar A.Teräsvirta oli saanut telinevoimistelussa pronssimitalin. Hän sai myös kuvansa vuosikertomukseen. – Murhettakin oli, sillä 1.3.1933 lehtori Asko Pulkkinen löydettiin kodistaan murhattuna. Lukuvuoden 1933–34 aikana kello-

seppä J. Rynén lahjoitti testamentissaan koululle 10000 mk stipendirahastoksi.

Lukuvuoden 1935–36 vuosikertomuksesta ilmenee, että Arvo Emil Korhonen eli Pötsi on jäänyt eläkkeelle 33 palvelusvuoden jälkeen. Seuraavana vuonna jäi eläkkeelle Rurik Lindqvist. Hän oli yhtäjaksoisesti piirustuksen opettajana vuodesta 1903. Axel Edvard Langi erosi kevätlukukauden 1937 päättyessä ja siirtyi Helsinkiin. Muista kouluista voidaan mainita, että ruotsalainen tyttökoulu lakkautettiin.

Piakkoin alkavaa maailmanpaloa enteili lukuvuonna 1937–38 aloitettu maanpuolustuksen ja väestönsuojelun opetus, jota annettiin V luokalla. Viimeisenä rauhan lukuvuonna 1938–39 kuoli keuhkotautiin lehtori Sulo Armas Leinonen, joka oli koulun entinen oppilas I–VIII luokkaan. Samana vuonna kuoli eläkkeellä ollut Uno Ivar Hirn ja hänen entiset oppilaansa ilmoittivat perustaneensa ”Lehtori Hirnin muistorahaston”. Tämän jälkeen tästä rahastosta ei ole mainintoja vuosikertomuksissa. Lieneekö rahastosta mitään tullutkaan?

Seuraavan lukuvuoden 1939–40 kertomus on tehty poikkeuksellisissa oloissa, jota osoittaa jo sekin, että se on koneella kirjoitettu tavallisille arkeille ja päivätty syyskuussa 1940. Näin ollen tätä tuskin on voitu oppilaille jakaakaan. Aaro Markkanen kuoli kuukautta aikaisemmin ja Aarne Vartiainen uutena rehtorina on sen allekirjoittanut. Koulu muutettiin yhteislyseoksi ja siitä syystä kertomuksessa on oppilasluettelo erikseen syyslukukaudelta 1939 Viipurin Kaksoislyseon kirjoissa olleista oppilaista ja erikseen kevätlukukaudelta 1940 Viipurin Kaksoisyhteislyseon kirjoissa olleista oppilaista. Oppilastilasto on hiukan erikoinen: ennen kevätlukukauden alkua erosi saaden päästötodistuksen ylimmältä luokalta 42 ja muusta syystä 421. Uusia oppilaita, jotka olivat etupäässä tyttöjä, otettiin kevätlukukauden alussa 279.

Koulun viimeinen julkinen tilaisuus oli ylioppilastodistusten jako juhla-ilaisuus 30.5.1940 yhdessä Klassillisen lyseon ja Vanhan yhteiskoulun kanssa, joissa kaikissa oli useita yhteisiä opettajia. Tämä ilmeni mm. puheiden pitäjistä. Puheita pitivät Suomalaisen lyseon vararehtori Aarne Vartiainen, joka oli Klassillisen lyseon entinen oppilas, ja Klassillisen lyseon vt. rehtori Toivo Valtavuo, joka taas oli Suomalaisen lyseon entinen oppilas. Lisäksi puhui rehtori M. A. Jakobsson, joka oli Klassillisen lyseon vararehtori. Ylioppilastodistuksen sai ilman kirjoituksia 33 ja lisäksi yksi yksityisoppilas. Ajalle kuvaavaa oli, että lähes kaikki pojat olivat sotilaspuvuissa.

Tähän onkin sopivaa lopettaa nämä hajanaiset muistelot, sillä tästä eteenpäin alkaa koulun vaiheissa täysin uusi jakso. Olisi tietysti ollut mielenkiintoista valottaa esimerkiksi stipendirahastojen historiaa laajemminkin, katsoa, miten niitä hoidettiin, kuinka niitä kartutettiin, minkälaisia stipendejä niistä jaettiin ja ketkä niitä saivat.

Toimittajan lisäys. Rukkasrahaston synnystä ks. Eino Parikka, Rukkasluutokaupat (Muistojulkaisu 1946, s. 210–213) ja Väinö Lumme, Perinteelliset rukkasemme (Kalossit ja rukkasen. Muistelmia ja kaskuja Viipurin Suomalaisen Lyseon vaiheilta II, 1969, s. 4–5). Rukkasluutokaupat pidettiin ns. Rukkasillassa, joiden keskeinen ohjelmanumero luutokaupat oli. Rukkasilloja vietettiin vuosina 1916–38 tavallisesti joulukuussa Viipurissa hotelli Andreassa, Raatihuoneella, Pyöreässä tornissa tai Espilässä ja joskus Helsingissäkin eri paikoissa, mutta niistä ei ole paljonkaan kirjallista tietoa (ks. esim. sanomalehti Karjalaa 18.12.1919). Rukkasillassa 17.12.1938 Viipurin Espilässä ryhdyttiin valmisteluihin v. 1941 vietettävää koulun 50-vuotisjuhlaa varten ja juhlatuimikuntaan valittiin kansakoulujentarkastaja Aarno Salervo (kokoonkutsuja), lehtori Toivo Valtavuo, oikeuspormestari Väinö Lumme, tilientarkkaaja Julius Vennström, liikemies Aleks Koho, ekonomi Lauri Kaukonen, fil.toht. Viljo Nissilä ja fil.maist. Eino Parikka (sihteerinä). Tuimikunta ehti kokoontua parikin kertaa kevätluukaudella 1939 Kaksoislyseon opettajainhuoneessa

Viipurin Realikot -yhdistyksen järjestämä koulun 70-vuotisjuhla Helsingin Kaksoislyseon juhlasalissa 4.11.1961. Vasemmalta 1. rivissä Eliel Koskiluoma, Lauri Kotkatlahti, Erkki Kansanaho, Eino Parikka, Aarne Huuskonen, 2. rivissä mm. Aapo Santavuori, Elsa ja Viljo Nissilä, Ranne Roni, Erkki Rautvuori, Realikkojen arkisto.

tutustuen rehtori Aaro Markkasen opastuksella koulun oppilasmatrikkeleihin ja suunnitellen koulun 50-vuotismuistojulkaisua. Syksyllä 1939 alkanut Talvisotamme keskeytti kuitenkin toimikunnan työn, ja keväällä 1940 viipurilaisten menetettyä koti- ja koulukaupunkinsa oli mahdotonta ajatella juhlanviettoa. Helsingissä Rakessa pidetyssä rukkasistunnossa 20.12. 1940, jossa oli mukana entisiä opettajia rehtori Lauri Pohjala, lehtorit Uno Saxén ja Solmu Nyström sekä koulun silloinen rehtori Aarne Vartiainen ja lehtori Viljo Nissilä, päätettiin kuitenkin jatkaa juhlan valmisteluja. Alkutaivella 1941 kokoontui Viipurissa valitun toimikunnan jäseniä Helsingin Realilyseon (Ressun) opettajainhuoneessa, jossa uusittiin toimikuntaa: puheenjohtajaksi valittiin kansakoulujentarkastaja Aarne Huuskonen, kun entinen puheenjohtaja ei toimensa takia voinut hoitaa tehtävää. Toimikunnan jäsen Viljo Nissilä neuvotteli ”helsinkiläisten toimikunnan edustajan” arkkitehti Vietti Nykäsen kanssa Karjalan kerhossa Etelä-Esplanadin varrella siitä, että helsinkiläiset liittyisivät viipurilaisiin. Niin tapahtuikin.

Rukkasjuhla 14.11.1958 Hotelli Helsingissä. Takapöydän ääressä mm. Viljo Turunen, Armas Hirvelä, Viljo Nissilä, Aarne Vartiainen, Eino Parikka, Aarne Huuskonen, Albert Raunto, Toivo Valtavuo, Erkki Rautvuori, Armas Pulla. Realikkojen arkisto.

Rukkasjuhlissa 13.11.1971 Marskissa viimeinen elossa ollut, muutamia päiviä myöhemmin tapaturmaisesti kuollut rukkaskuokkalainen esittämässä luokkansa tervehdyksen. Vasemmalta Eino Parikka, Väinö Lumme, Aarne Huuskonen, Erkki Tynkkynen, Viljo Nissilä, Valto Peiponen, Erkki Rautvuori. Realikkojen arkisto.

15.2.1941 julkaistiin pääkaupungin sanomalehdissä vetoomus henkilötietojen ja kirjoitusten lähettämisestä toimikunnalle 50-vuotisjulkaisua varten. Maaliskuussa valmistuivat henkilötietokaavakkeet, joita ryhdyttiin lähettämään koulun entisille oppilaille. Jo silloin kävi selville, että matrikkelin toimittaminen oli vaikea ja aikaaviepä työ, sillä koulun kirjoissa olleet yli neljä tuhatta oppilasta olivat hajaantuneet ympäri Suomea, jopa ulkomaille. Toimikunta päättikin toimittaa muistojulkaisun kahtena osana: varsinaisena muistojulkaisuna (toimittaja Viljo Nissilä) ja matrikkelinä (toimittaja aluksi ylikirjastonhoitaja Eero Neuvonen ja sitten Eino Parikka).

Kesällä 1941 syttynyt Jatkosota keskeytti uudelleen toimikunnan työn, mutta sodan päättyttyä 1944 jatkettiin työtä pääkaupungissa, johon koulu oli majoittunut. 3.5.1946 perustettiin Viipurin Realikot r.y. -niminen yhdistys, jonka perustavassa kokouksessa olivat mukana tohtorit A. Huuskonen ja V. Nissilä, maisterit V. Tuuri ja E. Parikka, konsuli V. Kunnaala ja johtaja

Rukkashuutokaupan "vasaramies" Erkki Tarvonen ojentamassa rukkaset Erkki Nissilälle rukkashuuto-
kaupassa ja koulun 80-vuotisillallisilla 1971 ravintola Marskissa, Realikkojen arkisto.

60-vuotisjuhlan yhteydessä 5.12.1951 Viipurin Realikkojen lähetystö sankarihaudoilla Helsingin Hietaniemessä. Realikkojen arkisto.

G. Autio. Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin A. Huuskonen, sihteeriksi E. Parikka, rahastonhoitajaksi Oiva Turunen ja jäseniksi Autio, Kunnaala, Nissilä ja Tuuri. (ks. A. Huuskonen, "Viipurin Realikot r.y." koulun matrikkelissa, 1955, s. 52–69). Yhdistyksen tarkoituksena on ollut julkaisujen aikaansaaminen, koulujuhlien järjestäminen, rukkasiltojen pitäminen ja toiminta koulun entisten oppilaiden yhdyssiteenä.

Siitä yhdistys on selvinnyt kiitettävällä tavalla: rukkasjuhlia on pidetty vuosittain Helsingissä hotelli Helsingissä, Lallukan taiteilijakodissa, Suomalaisella klubilla, ym. Huutokauppojen pitäjinä ovat olleet mm. Väinö Tuuri, agronomi Tolvanen, tunnettu Linnan "Tuntematon sotilaan" elokuvasta Rokkana, ekonomi Pitkänen, Viipurin Lauluveikkojen ent. solisti Erkki Tarvonen, ym. Esitelmien pitäjinä ovat olleet professorit Halila, Nissilä, dosentti Hirvonen, teatterikriitikko ja -johtaja Verner Veistjä, lehtori Toivo Valtavuo, varatuomari Eino Österman, kirjailija Armas J. Pulla, ym. Ohjelmistossa on ollut vaihdellen soittoa, laulua (Tarvonen), lausuntaa (Pekkola), lyhytelokuvia ja dioja Viipurista, ym. Koulujuhlia yhdistys on

järjestänyt vuosina 1955, 1961, 1966, 1971 ja toimittanut viisi julkaisua: Muistojulkaisun 1946, Matrikkelin 1955, Pötsistä Piikkiin 1965, Kalossit ja rukkaset 1969, Koulu ja koulukaupunki 1974. – 60-vuotisjuhlassa paljastettiin kaatuneiden oppilaiden sankaritaulut, jotka aikanaan sijoitettiin Helsingin Kaksoisyhteislyseon aulaan.

Viipurin Suomalainen lyseo (Kaksoislyseo) elää enää vain entisten oppilaiden muistoissa, muistojulkaisuissa ja vuoden yhtenä iltana, Rukkasiltana.